

TEKSTY ŹRÓDŁOWE

PERSPECTIVA

LEGNICKIE STUDIA TEOLOGICZNO-HISTORYCZNE

Rok XVI 2017 nr 1 (30) s. 235-239

MAREK ŻAK*

DWA ŹRÓDŁA O WIZYCIE PRYMASA AUGUSTA HLONDA WE WROCŁAWIU W LIPCU 1946 ROKU

Po II wojnie światowej prymas August Hlond odwiedzał Dolny Śląsk kilkakrotnie. Po raz pierwszy podczas swojego powrotu z wojennej emigracji do Gniezna, kiedy 19 lipca 1945 r. przejeżdżał przez Kłodzko i Wrocław¹. Do dolnośląskiej stolicy powrócił bardzo szybko, bo już 12 sierpnia 1945 r., kiedy powołując się na swoje specjalne pełnomocnictwa od papieża Piusa XII (mówiące m.in., że jego władza obowiązuje „tutto il territorio polacco”, czyli „na całym terytorium polskim”), zażądał od niemieckich członków kapituły katedralnej, z ks. Ferdynardem Piontkiem na czele, zrzeczenia się swych prerogatyw na rzecz jego osoby². Pozwoliło to na objęcie arcybiskupstwa wrocławskiego przez polską administrację kościelną, co dokonało się na mocy dekretu z 15 sierpnia 1945 r. Pierwszy polski powojenny administrator apostolski Dolnego Śląska, ks. Karol Milik, pisał w swym liście pasterskim:

* Marek Żak – doktorant Instytutu Historycznego Wydziału Nauk Historycznych i Pedagogicznych Uniwersytetu Wrocławskiego; e-mail: marek89zak@gmail.

¹ T. SERWATKA. *Kardynał Prymas August Hlond a Dolny Śląsk (1945-1948)*. „Nowe Życie” 22:2004 nr 6-7 s. 13.

² S. WILK. *Nadzwyczajne uprawnienia Prymasa Polski kard. Augusta Hlonda*. „Studia Prymasowskie” 5:2011 s. 17-19.

Odzywam się do Was w chwili, którą dziejopis Kościoła zapisze jako przełomową, w chwili, kiedy na podstawie szczególnych i nadzwyczajnych pełnomocnictw, udzielonych mu przez Stolicę Świętą, wysyła Prymas Polski 5 administratorów apostołskich z władzą rezydencjalnych biskupów na staropolskie, dziś znów odzyskane ziemie³.

Tytułowa wizyta prymasa we Wrocławiu była z kolei związana z poświęceniem odbudowanego w tym czasie kościoła św. Stanisława, św. Doroty i św. Wacława, znajdującego się przy dzisiejszym Placu Wolności, a mającego pełnić wtedy funkcję prokatedry⁴. Wizyta zbiegła się z wyraźnym pogorszeniem stosunków na linii Kościół – państwo, wynikającym z postawy prymasa i władz kościelnych wobec pogromu Żydów w Kielcach⁵ i wydanego, dosłownie kilka dni wcześniej, oświadczenia głowy polskiego Kościoła w tej sprawie. W piśmie tym oskarżył o spowodowanie pogromu samych komunistów. Zdaniem Augusta Hlonda reakcja ludności Kielc była m.in. wynikiem wprowadzanego pod przymusem systemu politycznego, który większości Polaków miał nie odpowiadać. Wywołało to silną reakcję polskich władz. Wszystko to sprawiło, że wizyta prymasa w stolicy Dolnego Śląska spotkała się z bojkotem ze strony lokalnych władz. Warto także odnotować różnego rodzaju wypadki, jak rozebranie bram powitalnych przez „nieznanych sprawców” czy mającą nastąpić w ostatniej chwili awarię nagłośnienia.

³ Archiwum Państwowe we Wrocławiu. Zespół: Urząd Wojewódzki Wrocławski z lat 1945-1963. Wydział VI teczka 663 k. 3; zob. także: K. MILIK. *Archidiecezja wrocławska 1945-1951 (Wspomnienia pierwszego ordynariusza)*. W: *Kościół na Ziemiach Zachodnich. Czwierćwiecze polskiej organizacji kościelnej*. Red. J. Krucina. Wrocław 1971 s. 47.

⁴ SERWATKA. *Kardynał Prymas August Hlond a Dolny Śląsk* s. 13.

⁵ Zob. B. SZAYNOK. *Pogrom Żydów w Kielcach 4 lipca 1946*. Warszawa 1992; *Wokół pogromu kieleckiego*. T. 1. Red. Ł. Kamiński, J. Żaryn. Warszawa 2006.

Nr 1

1946 [brak pełnej daty], Wrocław – *Raport sytuacyjny Komendanta Wojewódzkiego Milicji Obywatelskiej we Wrocławiu do Komendanta Głównego Milicji Obywatelskiej w Warszawie za 1 VII-31 VII 1946 r.*

Komenda Wojewódzka MO
we Wrocławiu

Ściśle tajne

Do
Komendanta Głównego M.O.
w Warszawie

Raport sytuacyjny
za czas od 1-go lipca do 31 lipca b. r.

1. Sytuacja polityczna

[...]

Z ważniejszych wydarzeń politycznych należy jeszcze odnotować wizytę prymasa Hlonda we Wrocławiu. Jeśli organizatorzy jego przyjazdu mieli zamiar zrobić z tego wielką manifestację, to zamiar ten całkowicie spełził na niczym. Prymasa nie witał nikt z czynników oficjalnych, bramy triumfalne przygotowane na granicy województwa nieznani sprawcy w nocy rozebrali, na terenie Wrocławia tylko były dwie bramy przy kościołach, zbudowane przez koła parafialne. Na granicy Wrocławia witało go tylko duchowieństwo, w obecności około 400 ludzi (dzieci, dewotki i grupa nielicznych studentów). Na akademii w teatrze było obecnych około 2000 ludzi. Zamierzone transmitowanie przemówień przez radio nie udało się, gdyż w ostatniej chwili mikrofony popsuły się. Zniechęcony tym prymas zrezygnował z odbycia zjazdu biskupów w Trzebnicy i bawił w tym mieście tylko godzinę.

Źródło: Archiwum Instytutu Pamięci Narodowej w Warszawie. Sygn. 00294/45 t. 178 k. 109 i 111.

Nr 2

1946 lipiec 26, Wrocław – *Odpis sprawozdania Kierownika Miejskiego Oddziału Urzędu Informacji i Propagandy we Wrocławiu z uroczystości poświęcenia kościoła św. Stanisława i Doroty*

Odpis.

Sprawozdanie z uroczystości poświęcenia kościoła Św. Stanisława i Doroty.

Zapowiadane i przygotowane oficjalne przyjęcie Ks. Kardynała Prymasa Polski Hlonda, było tylko uroczystością religijną i manifestacją katolicką. W ostatniej niemal chwili główni organizatorzy z przewodniczącym odbudowy kościoła, inż. Drobujem⁶ i wicewojewodą Jurzykiem⁷, wstrzymali się od udziału w powitaniu. Również partie polityczne zbojkotowały przyjazd Kardynała Hlonda z powodu jego wystąpienia wobec zajęć kieleckich w prasie amerykańskiej⁸.

Zamiast projektowanych trzech bram tryumfalnych i powitań przy nich, urządzono tylko jedną bramę na ul. Franciszkańskiej obok hotelu „Monopol”, gdzie witali wygłaszając przemówienia: Ks. Dziekan Lagosz⁹ oraz przedstawiciel Komitetu odbudowy kościoła. Po uroczystości poświęcenia kościoła sumę pontyfikalną odprawił Ks. Biskup Adamski z Katowic¹⁰, kazanie wygłosił Ks. Administrator Apostolski z Wrocławia, Dr Milik¹¹. W uroczystościach wzięło udział 8 biskupów i Administratorów Apostolskich z całej Polski. W prezbiterium kościoła w czasie nabożeństwa zajęli miejsca przedstawiciele różnych sfer społeczeństwa wrocławskiego, bez oficjalnych przedstawicieli władz.

Bezpośrednio po nabożeństwie o godzinie 12. Min 30, w Sali Teatru Miejskiego odbyła się Akademia ku czci Prymasa Hlonda. Akademia była pierwotnie projektowana w auli Politechniki Wrocławskiej, jednak w ostatniej chwili organizatorzy zmienili plan. O zmianie Oddział Miejski Urzędu Inf.[ormacji] i Prop.[agandy] nie był poinformowany, ani zawiadomiony.

⁶ Jan Tadeusz Drobuj (1888-1958) – działacz Polskiej Partii Socjalistycznej, wiceprezydent Wrocławia oraz założyciel pierwszego wrocławskiego klubu sportowej IKS „Ślęza”.

⁷ Stanisław Jurzyk.

⁸ Chodzi o komunikat w sprawie pogromu kieleckiego, przekazany zagranicznym dziennikarzom.

⁹ Kazimierz Lagosz (1888-1961) – pionier polskiego Kościoła katolickiego we Wrocławiu, do którego przybył w maju 1945 r. razem z grupą operacyjną pierwszego prezydenta miasta Bolesława Drobnera. Na miejscu otrzymał stanowisko referenta ds. Kościoła rzymskokatolickiego. We wrześniu 1945 r. został mianowany dziekanem wrocławskim oraz proboszczem parafii pw. św. Bonifacego.

¹⁰ Stanisław Adamski (1875-1967) – biskup katowicki w latach 1930-1967.

¹¹ Karol Milik (1892-1967) – pierwszy polski powojenny zarządca diecezji wrocławskiej. Swoją funkcję sprawował do 1951 r., kiedy został internowany przez komunistyczne władze w Rywałdzie Królewskim. Od 1957 r. przebywał w Gorzowie Wielkopolskim, gdzie zmarł.

Na akademii wygłosił powitalne przemówienie dyrektor Zarządu Miejskiego, Dr Lach¹². Przemówienie to było nie na miejscu, gdyż Dr Lach po omówieniu zasług Kardynała Hlonda zarówno przed wojną jak i obecnie jako dobrego Polaka, naszkicował wizję przyszłego katolickiego Państwa Polskiego, dając do zrozumienia, że czynniki kościelne i katolickie będą miały w przyszłości decydujący wpływ na stosunki w Polsce.

Następnie chór „Echo Wrocławskie” odśpiewał kilka pieśni, a jeden z inżynierów-architektów wygłosił referat na temat historii kościołów wrocławskich. Na zakończenie przemówił Prymas Hlond, nie wspominając nic o obecnej polskiej rzeczywistości, tylko o tym, że cały świat obecnie opiera swój ustrój na materialnych jedynie przesłankach. Zdaniem Kardynała Hlonda, stosunki zarówno w świecie, jak i w Polsce muszą oprzeć się w przyszłości na poglądzie katolickim.

Na marginesie uroczystości należy zaznaczyć, że prasa miejscowa również zbojkotowała wizytę we Wrocławiu Kardynała Hlonda, nie zamieszczając żadnej wzmianki o jego pobycie. Jedynie podała komunikat Ks. Lagosza o uroczystości poświęcenia kościoła z udziałem Ks. Kardynała Hlonda.

Kierownik Miejskiego Oddz.
Red. Tadeusz Słowik

Za zgodność odpisu

stwierdza: [podpis nieczytelny)

[pieczęć Wojewódzkiego Urzędu Informacji i Propagandy we Wrocławiu]

Źródło: Archiwum Akt Nowych w Warszawie. Zespół: Ministerstwo Informacji i Propagandy z lat 1945-1947. Teczka 974 k. 3.

¹² Maciej Łach – wówczas dyrektor Zarządu Miejskiego.